

STUPŇOVÁNÍ A SESTUPŇOVÁNÍ

- **Stupňování přídavných jmen a adverbíí** je ve francouzštině obvykle opisné: *grand - plus grand - le plus grand* ; v češtině je stupňování nejčastěji syntetické (pomocí přípon a předpon): *velký - větší - největší*. Vzácně je tomu naopak:
 - *bon - meilleur - le meilleur*
 - *mauvais - pire - le pire*
 - *vynikající - více vynikající - nejvíce vynikající*
 - *překvapující - více překvapující - nejvíce překvapující*
- Někdy najdeme v češtině u téhož přídavného jména oba způsoby stupňování - **flexivní i izolační**:
 - *udivený - udivenější - nejudivenější*
 - *udivený - více udivený - nejvíce udivený*
 - *překvapený - překvapenější - nejpřekvapenější*
 - *překvapený - více překvapený - nejvíce překvapený*
- **Opisný způsob** se používá hlavně pro zdůraznění přídavného jména: „*Vleklý zánět průdušek je jednou z nejvíce rozšířených chorob dýchacího ústrojí.*“ Bylo by ovšem možné, a to vhodněji, formulovat větu i takto: „*Vleklý zánět průdušek j jednou z nejrozšířenějších chorob dýchacího ústrojí.*“ Někdy najdeme v češtině opisné stupňování proto, že to vyžaduje stavba věty: „... *v jiných rukou by mohla být stejně nebo možná ještě víc komická.*“
- **Je však chybné směšovat oba způsoby**: „*Musíme počítat i s diváky. Ti budou víc a víc lenivější.*“ nebo „*A tys stále víc tajemnější!*“
- **Čeština má tzv. komparativ absolutní a komparativ relativní**. Řekneme-li: *Vy jste starší než já*, srovnáváme dva stupně vlastnosti - jde o **komparativ relativní**, který existuje běžně i ve francouzštině. Jestliže však řekneme: *Jste přece už starší člověk*, nesrovnáváme bezprostředně dvojí věk, ale chceme vyjádřit určitý stupeň vlastnosti. Je poněkud paradoxní, že tvarem, který formálně označuje vyšší stupeň vlastnosti, ve skutečnosti vyjadřuje právě opak: je šetrnější ve vyjádření. V tomto případě mluvíme o **komparativu absolutním**. Ve francouzštině musíme obvykle absolutní komparativ opsat jiným způsobem, a to například pomocí **plutôt, assez** apod. Francouzština často prostě jen vyjádří základní, první stupeň přídavného jména. Např.:
 - *silnější paní - une dame plutôt forte (assez forte, forte)*
 - *takový vyšší mladík - un jeune homme plutôt grand (assez grand)*
 - *starší člověk - un homme âgé (d'un certain âge)*
 - *všechna větší města - toutes les villes d'une certaine importance*

- Srovnává-li čeština dvě jednotky, užívá komparativu. Srovnává-li tři nebo více jednotek, užívá superlativu. Ve francouzštině se dává superlativ i při dvou srovnávaných jednotkách v tom případě, že druhý srovnávaný objekt již není výslovně jmenován. Pak je tedy český druhý stupeň proti francouzskému třetímu: „*Elle éprouva, comme bien souvent, l'impression bizarre d'être devant lui la moins forte, de se sentir, en un sens, manouevrée par lui.*“¹ - „*Jako tak často, i ted' se jí zmocnil ten divný pocit, že v jeho přítomnosti je ona tou slabší osobou, že se v jistém smyslu cítí jím ovládaná.*“ Obdobu nalezneme u označování příbuzenských vztahů ve francouzštině; čeština rozlišuje „*starší*“ syn a „*nejstarší*“ syn, „*mladší*“ dcera a „*nejmladší*“ dcera, kdežto francouzština má jen pojmy *aîné(e)*, *cadet(te)*.
- Ve francouzštině se setkáváme i s tzv. **sestupňováním (comparatif, superlatif d'infériorité)**, v češtině spíše stupňujeme nahoru vlastnost opačnou, nebo uijeme slovesného záporu: *C'est moins cher.* - *Je to levnější. Není to tak drahé.* Všimněme si, že v češtině lze stupňovat jedinež opisným, izolačním způsobem, tedy pomocí *méně*, *nejméně*. V tom je pravděpodobně důvod, proč tento způsob není v češtině - jazyku flexivním - tak oblíbený. Naopak ve francouzštině je pružnější: Francouz raději použije *Ils sont moins riches* než slovesný zápor - *Ils ne sont pas si riches*.

CVIČENÍ:

PŘELOŽTE DO DRUHÉHO JAZYKA

A) S OHLEDEM NA ČESKÝ KOMPATIV ABSOLUTNÍ:

- 1) *C'est un jeune homme d'assez forte carrure.*
- 2) *Cette mesure intéressera surtout les familles nombreuses.*
- 3) *Vous la reconnaîtrez facilement, elle est plutôt petite, blonde elle a les yeux gris-bleu...*
- 4) *Strýc koupil na venkově takový menší domek se zahrádkou.*
- 5) *Odjíždím na delší pobyt do zahraničí.*
- 6) *Svatba se konala v užším rodinném kruhu.*
- 7) *Berte to z té lepší stránky.*
- 8) *Mladíka pověsili po delším mučení.*²
- 9) *Řečeného hodnostáře nebylo nutno dlouho hledat. (...) Byl to nahý starší pán, ale daleko hubenější, než bývají starostové v Evropě.*³

¹ H. Daniel-Rops: *Mort, où est ta victoire?*

² K. Čapek: *Kníha apokryfů.*

³ K. Čapek: *Válka s mloky.*

B) S OHLEDEM NA FRANCOUZSKÝ SUPERLATIV A ČESKÝ KOMPARATIV

- 10) Nehraj si na chytřejšího! (chytrý = fin)
- 11) Nabídli mi dvě možnosti. Tu méně výhodnou jsem odmítl.
- 12) Zkusili to oba, ale Jiří byl rychlejší.

C) S OHLEDEM NA FRANCOUZSKÉ STUPŇOVÁNÍ:

- 13) „... une chambre à coucher où il faisait moins sombre que dans le reste de l'appartement.“⁴
- 14) „Il n'y avait plus d'étoiles et le vent soufflait moins fort.“⁵
- 15) Ve Francii jsou banány **levnější** než hrušky.
- 16) Nicole **není tak** hezká jako její sestra, ale zato je rozumnější.
- 17) To je nejnepodařenější vtip ze všech.
- 18) Pořád si myslí, že **nevydělá tolik**, co já.
- 19) Stihl to **ani ne** za deset minut.

OTÁZKY:

- 1) Jaká jsou typická stupňování pro oba jazyky? Doložte příklady.
- 2) Jaký způsob je pro češtinu vhodnější a proč?
- 3) Kdy najdeme v češtině opisné stupňování? Uveďte příklady.
- 4) Jaký komparativ je vhodnější pro francouzštinu a opět uveďte příklady.
- 5) Charakterizujte komparativ absolutní a relativní.
- 6) Co je to sestupňování?

⁴ H. Troyat: *Les compagnons du coquelicot*.

⁵ B. Clavel: *Les fruits de l'hiver*.

SLOVESNÝ ROD

- Slovesný rod je v obou jazycích dvojitý: **činný (voix active, actif)** a **trpný (voix passive, passif)**.
 - **Činný rod** je tehdy, je-li původce děje vyjádřen mluvnickým podmětem: *Pasteur découvrit le vaccin contre la rage. Pasteur objevil očkovací látku proti vzteklině.*
 - **Trpný rod** znamená, že původce děje není podmětem věty. Pokud je vůbec vyjádřen, uvádí ho předložka *par* nebo *de*; v češtině bývá v sedmém pádu: *Le vaccin contre la rage fut découvert par Pasteur. Očkovací látka proti vzteklině byla objevena Pasteurem.*
 - V obou jazycích je trpný rod vždycky **tvar složený**:
 - *il est porté par l'eau* - je unášen vodou
 - *il a été porté par l'eau* - byl unášen vodou.
 - Trpný rod se v podstatě tvoří od sloves předmětných. Podmětná slovesa (pohybová, stavová) obvykle trpný rod nemají. Ve francouzštině je však několik sloves, která mohou být chápána někdy jako podmětná, jindy jako předmětná:
 - *monter* - stoupat X vynášet nahoru, montovat
 - *descendre* - pohybovat se dolů X nosit dolů, srážet
 - *entrer* - vcházet, vjíždět X dávat dovnitř,
 - *rentrer* - vracet se X dostávat dovnitř
 - *sortir* - vycházet X vyndávat, vyhazovat
 - *retourner* - vracet se X vracet, obracet
- U těchto sloves je třeba dávat pozor, zda jde o použití podmětné (trpný rod se nevyskytuje) nebo o užití předmětné (trpný rod se mlže vyskytnout). Např. věta: *Elles sont déjà descendues* může znamenat:
- a) Už sešly dolů. (rod činný, *passé composé*)
 - b) Už jsou sneseny dolů. (rod trpný, čas přítomný).
- Trpný rod je ve francouzštině častější než v češtině. Je to způsobeno tím, že francouzský slovosled je víceméně pevný; obvykle vyžaduje podmět v čele věty. Proto, má-li se vyjádřit opačný myšlenkový postup (jiná funkční větná perspektiva) s uvedením původce děje až na konci výpovědi, hodí se k tomu právě trpný rod. Mluvčí si nejdříve vzpomene např. na pojem *le vaccin contre la rage* a pak postupuje dále: *Qui le découvrit? Pasteur.* Odtud formulace v trpném rodě: *Le vaccin contre la rage fut découvert par Pasteur. Očkovací látka proti vzteklině byla objevena Pasteurem.* Čeština má kromě této možnosti ještě možnost další: vzhledem k tomu, že její slovosled je značně volný, může začít předmětem a dospět k podmětu i při zachování rodu činného: *Očkovací látku proti vzteklině objevil Pasteur.*

- Nezapomínejme na tuto možnost při překládání z francouzštiny do češtiny. Nepřebírejme trpný rod všude tam, kde ho užívá francouzština. Trpný rod se hodí v češtině spíše tam, kde jde o chladné, oficiální sdělení; přestavěný slovosled naproti tomu v živé, spontánní mluvě.
- Naopak při překládání (a hlavně při tlumočení) z češtiny do francouzštiny se může překladatel (tlumočník) dostat do nesnadné situace: věta začíná předmětem, někdy značně rozvitým, a je třeba hned začít překládat. Tady právě pomůže trpná vazba.

CVIČENÍ:

Přeložte uvedené věty. Při překladu do češtiny zvažte, zda není vhodnější francouzskou trpnou vazbu transponovat do slovesného rodu činného.

- 1) Le bâtiment fut construit par un groupe d'architectes.
- 2) Elles seraient sans doute retournées.
- 3) Mon frère a été piqué par une abeille.
- 4) La France est arrosée par quatre grandes fleuves: la Seine, la Loire, la Garonne et le Rhône.
- 5) Je to velmi odborná otázka, kterou laik nezná.

Přeložte pomocí činného i pomocí trpného rodu.

- 6) Situace mu přerostla přes hlavu.
- 7) Pavlu uštkla zmijs.
- 8) Vřavu ut'alo náhlé ticho.